

**רשימת ספרי "בן מלך"
שיצאו לאור עד עתה:**

- חתומות
- ספירת העשר ות
- חובות
- יום נדאם
- חתומות
- חתומות
- ימי הפרים
- הגדה של פסח
- בעניני מצוות התמידיות
- שמירת מצוות
- שבת ומועד
- שיר הריקים
- מידת הנבון
- שמוע בעונה
- עינינו כש"ס ובהלכה
- זמירות שבי
- קטלוג הקלטות שיעורים
- רשימת ספרי - נאמרי
- סבא, נאשית-נח
- בראשית ח"ב - י"ד
- קל-מולות
- בראשית ח"ב - יבא-ויד
- שמות ח"א - שמות-בשלח
- שמות ח"ב - אמרי-מבוא
- יחיד-משפטים
- שמות ח"ג - ידוונח-פקודי
- יקרא ח"א - יקרא-מנוע
- יקרא ח"ב - אחרי-בווקות
- מידת הנבון - מדרג-שילח
- מידת הנבון - קודם-מסעי
- מדרג ח"א - דברים-ראה

תנן להשיג: mechonbennelch@gmail.com
 בארצות נתיב להשיג: ארצות נתיב להשיג: sales@yefenofbooks.com | Warehouse: 8482450220

בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

פרשת ויחי תשפ"ג
גליון מס' 242

מתורתו של מו"ר רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת ויחי

פתוחה' להבדיל בין הפרשיות כמו בכל פרשיות התורה.

ועל זה אמרו דהטעם שלא נקבע כאן כפרשה חדשה, היינו משום שכל התחלה חדשה יש בה הבלטה, וממילא יש בכך הוראה של חביבות, כדבר חביב וחשוב שמציינים ומבליטים. והנה התחלה

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, ויהי ימי יעקב שני חייו, שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מז, כח)

וברש"י ו'ויחי יעקב - למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם'.

בגליון

פרשת ויחי

ביאורי פסוקים עמוד 1

היכל השבת

אל ההרים אשא עיני כהלל וכשמאי עמוד 7

חכמה ומוסר

עמודי היהודי - עבודה מראה ועבודה מאהבה
..... עמוד 10

דרשה זו צריכה ביאור, שהרי מה שנקרא פרשה 'סתומה' הוא ביטוי לשון גרידא, [שהרי הלשון 'סתומה' אינו הגדרת מהות הדבר, והיה אפשר לקרותו חתומה או סגורה וכדומה]. ואינו אלא מכללי צורת הכתיבה בספר תורה, דהיינו שבמקום זה אין הפסק גדול כפי שיש בתורה בין פרשה לפרשה, ואם כן מה שייכות הדרש לתוכן הדברים 'שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד'.

ונראה דעיקר הכוונה, שמכיוון שמצד תוכן העניינים מתחיל כאן ענין ומאורע חדש של סדר פטירת יעקב 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה', ואם כן היה צריך להיות כאן הפסק של 'שורה

פרנס השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזיכוי הרבים

ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתנו מגדולי תומכי מכוננו

הרה"ח ר' **יהושע בר"מ פרוש** שליט"א

לרגל נישואי בתו עב"ג

בן ידידנו הנכבד מתומכי מכוננו

הרה"ג **יהושע סגל** שליט"א

ר"מ בשיבת "אור התלמוד"

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה לראות ברכה והצלחה בכל אשר יכנו

להנצחת ותרומות "פרנס השבוע/החדש"
אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל: 054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל: 052-7616048

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך' ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הגנו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכוננו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של

מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים לאור
כל גנוזי תורתו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את הכרכים
הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני כלל
שוחרי התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה
עדיין לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש שחדשו.
נא זכו והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה
לזכות את הרבים, הטו שכם וטלו חלק במשימה הגדולה

פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים
לדבר המצוה הגדולה הנתונה בידינו

באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים

'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים
בפרשת השבוע

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
התנהלה

הודעה חשובה ומשמחת
לתורמי המכון

ניתן לקבל החזר מס

על תרומות למכון בגובה של

עד 35% מערך התרומה

לפי סעיף 46

- ספרים
- למעלה הימנה
- סדרת ספרים
- ביאורים ומאמרים
- על המעשה המישי תורה
- ספרים
- על הת"ס
- סדר
- המת ומחשבת
- ביאורי סוחר
- סדר
- אמנה ומחוק
- מגאן
- תורה ודעת
- אמרים
- תורה ודעת

הנצחות תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מנהלה מכון

שיעורים 94 עוקב מכתב

עבודת המענה בבתי מסת
לשמוך שייעורי רבינו
מחולקים לפי נושאים
בכל התחומים

הכשרת ספרו בן מלך
בתיבת המסורת ברחבי העולם

מלפון התחילה: 054-8422488
כתובת: אוהב ישראל 1/9
ביתר עילית
עמוד: מכתב לפי סעיף 46
לתיבת הארצית
mechonbenmelech@gmail.com

אוצרות
בן מלך

עצמם, אין משמעות הדבר כקריאת שם ותואר גרידא, אלא משמעותו היא כי אפרים ומנשה יהיו כה מיוחדים בעניינם, עד שתכונות נפשם המיוחדות יצדיקו ויחייבו את מעמדם כשני שבטים. ובעוד שבני שאר השבטים אינם חלוקים אלא למשפחות שבתוך השבט, משום שההבדלים הקלים ביניהם אינם מהוים סיבה לייחודם כשני פלגים שונים, ולהעמיד נחלות נפרדות עבור כל משפחה ומשפחה, הרי שאפרים ומנשה יובדלו בעניינם כמידת ההבדל שבין שני שבטים - 'כראובן ושמעון יהיו לי' - אשר באמת יזדקקו בשל כך לנחלות נפרדות בארץ.

* * *

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים, ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק, וידגו לרוב בקרב הארץ (מח, טז)

ברכה זו נועדה לקיים מה שאמר ליוסף 'ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי'.

והנה מעמדם של אפרים ומנשה להיות כל אחד שבט בפני עצמו, מתבטא בכמה עניינים יסודיים, אשר כולם נכללים בברכתו של יעקב כדלהלן.

א. 'המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים' - ברכת שמירה וגאולה נצחית המובטחת לכל שבט מישראל, שכן אמרו חז"ל 'גמירי דלא כלה שבטא' (בבא בתרא קטו:), שקבלה ביד חכמים שלא יכלה שבט שלם מישראל. כי הנה אלמלא לא זכה יוסף אלא בחלק אחד כשאר אחיו, היה אפשר שיתקיים 'שבט יוסף' ע"י משפחה אחת מבניו ואילו משפחת השני תכלה. אבל בהיות מנשה ואפרים שני שבטים נפרדים, הרי שענין 'לא כלה שבטא' מובטח ועומד כלפי כל אחד מהם בפני עצמו.

ב. 'ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק' - החשיבות המיוחדת והמעלה הגדולה שניתנה להם, בעצם יחוסם כיוצאי חלציו של יעקב, בכך שהם שוים במעמדם ובגדולתם לשאר שבטי י-ה, ששם האבות הקדושים נקרא עליהם. כלומר שאין להחשיבים כ'נכדי האבות', אלא כמוהם כ'בני האבות'.

ג. 'ידגו לרוב' - ברכה מיוחדת שנתקימה באפרים ומנשה להיות כשני שבטים בגודלם, שזרעם

חדשה נגרם על ידי ההפסק, שעל ידי זה יש אחר כך התחלה מחודשת. ומכיון שפרשה זו של 'ויחי יעקב' אין ראוי להבליטה מכיון שמדובר בה במאורע מצער, ולכן נקבע לעשות פרשה זו סתומה, כדי שלא להבליט את התחלתה. [ועל דרך שנפסק בהלכות קריאת ס"ת (שו"ע אור"ח סימן קלח) להתחיל תמיד לקרוא בדבר טוב, וכן לסיים בדבר טוב.] הנה כי כן, מתוך שלא הפסיקו כאן בין הפרשיות, למדנו לדרוש שהמאורע של ויחי יעקב יש בו תוכן מצער.

* * *

ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך, ונתתיך לקהל עמים, ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחרך אחוזת עולם. ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה, לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (מח, טז-ה)

לאור ברכת ה' את יעקב 'ונתתיך לקהל עמים' - כלומר שבניו יחולקו לשבטים מיוחדים זה מזה - קובע יעקב בפרשה זו כי אפרים ומנשה בני יוסף אף הם יחשבו כראובן ושמעון, כלומר שלא יהא מעמדם כשתי 'משפחות' היוצאים משבט יוסף, אלא מעמדם יהא כשני 'שבטים' מיוחדים לעצמם.

ויש להתבונן בזה, מהו יתרון המעלה והמשמעות המיוחדת שבהגדרה זו, לפיה נחשבים אפרים ומנשה כשבטים מיוחדים לעצמם, והלא לכאורה ניתן לקבוע כן באותה המידה גם בבני ראובן, ולכנות את 'חנוך ופלוא חצרון וכרמי' - כארבעה שבטים מיוחדים לעצמם.

והנה יסוד הדבר כבר נעוץ בברכת ה' את יעקב לעשותו 'לקהל עמים', דהיינו שיצאו ממנו שבטים הנקראים עמים. והנה ביארנו בזה, כי ענין שנים עשר השבטים, משמעותו בראש ובראשונה - עם הכולל בו שנים עשר פלגים בעלי גוונים שונים, אשר לכל אחד מהם סגולות מיוחדות לפי אופיו, ולכן גם ייעודו ומגמתו של כל שבט שונה מזולתו, ודווקא בכך טמונה סגולת עשרו ואיכותו של העם, בהיותו מורכב משבטים שונים ומיוחדים זה מזה, אשר יחדיו מקיימים הם את שלמות בנין העם בכללותו, אשר לא יחסר כל בו.

ומעתה יבואר, כי כאשר מברך יעקב את יוסף, וקובע שאפרים ומנשה יהיו נמנים כשבטים בפני

העתידות הרחוקות, עמד וגילה להם את העתיד
היותר קרוב בעת שיבואו לארץ וישבו בה על
אדמתם.

ובזה מבואר שפיר, ששני הדברים הללו - גילוי
העתיד, והברכות שברך יעקב את בניו - מענין אחד
הוא.

שהרי בברכותיו היה גם נבואה וגילוי מעמדו
בעתיד של כל שבט, ותפקידו בבנין העם בעת כיבוש
הארץ ונחלתם בכל תקופת ישיבת ישראל בארץ.
ומבואר שפיר, שבתחילה ביקש יעקב לגלות להם
את הקץ, כלומר, לא רק את עתידם הקרוב בנחלתם
את הארץ, אלא את העתיד להיות עמהם באחרית
הימים ממש - בימות המשיח, ולחזות במעמדם
המפואר והעצום של שבטי ישראל לאחר התיקון
והצירוף השלם, שבו יעמוד כל שבט מישראל בסוף
דרכו ובפיסגת מעלתו, וסגולתו המיוחדת תתקיים בו
בתכלית השלמות.

אולם מאחר שנסתלקה ממנו שכינה, כיון
שאותה שעה לא היתה ראויה לנבואת העתיד לבוא
לקץ הימין, על כן 'התחיל לומר דברים אחרים',
ברם לא היו אלו דברים אחרים לחלוטין שאין להם
שייכות וענין לכוונתו הראשונה, אלא מעתה הסתפק
יעקב בגילוי פרק העתיד הקרוב והנראה לעין, שהוא
עתידם בארץ ישראל - מעט מזעיר מאותו גילוי
שאליו נתכוון יעקב בראשונה.

**ראובן בכורי אתה, כוחי וראשית אוני, יתר שאת
ויתר עז (מט, ג)**

ובתרגום פירש 'יתר שאת ויתר עז' - 'הוה חזי
למסב תלתא חולקין בכירותא כהונתא ומלכותא'.

וברש"י - 'יתר שאת - ראוי היית להיות יתר
על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים, 'ויתר עז -
במלכות, כמו (שמואל א' ב, ז) ויתן עוז למלכו'.

ובכתוב בדברי הימים נתפרש דבר זה ביתר
פירוט - 'בני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור,
ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף בן
ישראל, ולא להתיחש לבכורה, כי יהודה גבר באחיו
ולנגיד ממנו, והבכורה ליוסף' (דברי הימים א' ה, א-ב).

וצריך לבאר כוונת הדברים בסוף הפסוק - 'ולא

נתרבה באופן מיוחד עד שמספר צאצאיו של כל
אחד מהם לא היה פחות משאר השבטים. כי הנה
לאור היותם דור שני לשבטים, הרי שמטבע הדברים,
על מספרם להיות פחות בהרבה מכל שבט אחר
מהדור הראשון. ולמרות כך, במנין הפקודים בפרשת
במדבר ובפרשת פינחס, היה מספרם דומה למספר
שאר השבטים. ועוד המשיכו להתרבות ביותר כאשר
באו לארץ, כמבואר בספר יהושע - 'וידברו בני יוסף
את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד
וחבל אחד, ואני עם רב, עד אשר עד כה ברכני ה'
(ז, טז).

ד. 'ב'קרב הארץ' - מאחר שאפרים ומנשה
נחשבים לשני שבטים, אף נחלו שתי נחלות נפרדות
בארץ, ככל שני שבטים בישראל.

**האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם
באחרית הימים (מט, א)**

ודרשו חז"ל - 'ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה
שכינה ממנו, והתחיל אומר דברים אחרים' (רש"י,
גמרא פסחים נו).

ויש להתבונן במדרש חכמים זה, מה משמעותו
של 'גילוי הקץ' שאותו ביקש יעקב לומר להם, ונראה
דוחק לפרש שרצה יעקב לגלות את זמן ביאת הגואל,
וכיון שנסתלקה ממנו שכינה התחיל בברכת בניו,
שהם דברים אחרים לגמרי שאינם שייכים כלל לענין
הקץ שנתכוון לו בתחילה.

וכן צריך ליישב הדברים כיצד הם תואמים עם
פשוטות הכתובים, שמשמע שאכן הגיד להם את אשר
יקרא להם באחרית הימים, כאמור.

ונראה, כי מה שאמרו 'ביקש לגלות את הקץ',
אין הכוונה שרצה לגלות את הזמן והמועד של ביאת
המשיח, כי מה תועלת יש בדבר. אלא שהיה סבור
לגלות להם את תוכן וצורת הגאולה העתידה בקץ
הימים, ולתאר בפניהם בנבואה את כל המעלות
הגדולות אשר יזכו להם עם ישראל בעת ההיא, וגילוי
כבוד ה' אשר יתגדל ויתקדש עד מאד, וכל הדברים
הנפלאים אשר יבואו אז, וכל זאת לא הורשה יעקב
לגלות ונסתלקה ממנו שכינה.

ובסופו של דבר מכיון שלא ניתן לו לגלות את

להתייחס לבכורה, כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו, והבכורה ליוסף'.

ונראה פירושו, כי הנה מבואר כאן שהבכורה כוללת מעיקרה שלושה עניינים, וכולם נלקחו מראובן ונתחלקו בין אחיו האחרים, יוסף נטל את הבכורה - לגבי חלוקת שני השבטים וחלק הנחלה בארץ, ויהודה נטל את המלכות, ולוי נטל את הכהונה.

ונראה שעל זה אמר הכתוב כי הבכורה ניתנה ליוסף אולם 'לא להתייחס לבכורה', כלומר שאם היה גם יוסף 'מתייחס לבכורה' ונעשה בכור בפועל לכל גדרי בכורה, היה מקבל גם את שאר הדברים שניתנם לבכור דהיינו כהונה ומלכות. כי הבכור זוכה גם בכהונה ובמלכות עבור עצם בכורתו, גם אם יש בנים שראויים ממנו. ורק אם יש חטא וסיבה ליטול זאת ממנו, אז יש מקום שהאב יעביר אותו מהם, ולכן אם היה יוסף זוכה בעצם הבכורה היה נכלל בזה גם הכהונה והמלכות.

ועל זה בא הכתוב לומר שאת המציאות של הבכורה 'להתייחס', זאת אי אפשר להעביר, רק את המתנות הכלולות בזה, ולכן לקח יוסף רק את מתנת הבכורה לגבי 'פי שניים' בשבטים ובנחלה, שהעביר זאת יעקב לבכור האחר שהוא החביב, אבל כהונה ומלכות אף שניטל מראובן הבכור, לא נטל אותם יוסף אלא ניתן להמתאים. והיינו מה שמסיים הכתוב שם שמכיון ש'לא להתייחס לבכורה' על כן 'יהודה גבר באחיו', דהיינו לענין המלכות, ורק 'הבכורה ליוסף'.

והנה לגבי המלכות שניטלה מראובן קבע יעקב בהמשך הברכות, שהיא תינתן ליהודה בברכתו - 'לא יסור שבט מיהודה ומוחוק מבין רגליו' (מט, ז). אולם הכהונה והלוויה אף שנתפרש כאן שניטלה מראובן, לא נתפרש בברכות יעקב נתינתה ללוי, וצריך לדעת הטעם מדוע לא השלים יעקב את דברו לתת גם את הכהונה לשבט אשר נבחר במקום ראובן, שבט לוי.

ונראה לבאר על פי האמור שכאשר המעלות כבר אינן שייכות לבכור, הם ניתנות למי שיש בו תכונות המתאימות למעלות אלו, ולגבי המלכות הבחין יעקב שאצל יהודה ישנם התכונות המתאימות למעלת המלכות, בגבורתו ותוקף יושרו ומשפטו, ותכונות

אלו המוטבעות בו הם התכונות שישכנו בכל שבטו וצאצאיו, ועל כן קבע שהמלכות תהיה משבטו.

אמנם ענין הכהונה והשירות לה', אין די בזה בתכונות נפש מיוחדות, אלא בכדי להיות ראויים לכהונה, צריך להתנסות ולהיבחן במעשים ולהוכיח מסירות ונאמנות לה'. וכפי שהיה בבחירת שבט לוי שנבחרו לתפקידם בעת שהוכיחו את עצמם במבחן חטא העגל, ששבט לוי היה השבט היחיד שכל בני השבט לא נכשלו בחטא, וכמו שאמר משה בברכתו - 'ללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידיך אשר ניסיתו במסה תריביו על מי מריבה. האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע כי שמרו אמתך ובריתך יצורו' (דברים לג, ט). ועל כן לא היה מקום שיעקב יציין זאת בברכתו, מאחר שלא היה הדבר תלוי בתכונות בלבד, אלא תלוי בעמידה בניסיון ובהוכחת נאמנות לה' בפועל.

ועוד יש לומר, שענין הכהונה שהוא ענין של קדושה עליונה, אינו מבוסס על תכונת נפש או מדרגת האדם, אלא הוא מתנה ובחירה מאת ה', וכמו שכתוב - 'בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו, ואת אשר יבחר בו יקריב אליו' (במדבר טז, ה). וכתוב - 'ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים, הוא ובניו עד עולם, להקטיר לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד עולם' (דברי הימים א כג, יג). ולזה אין מועיל לאדם כל המעלות הטובות אם לא יבחר בו ה', וזה אינו שייך לברכתו של יעקב, כי לא מאתו הוא לחלוק כהונה, אלא הוא ברצון ה' בלבד אשר בוחר את אשר ישא חן בעיניו. וכדכתיב - 'אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך' (תהילים סה, ה). ובמדרש - 'ואתה הקרב אליך הה"ד אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך', אמר רבי יצחק משל לאוהבו של מלך וכו', כך אהרן היה שוה לכל ישראל ועשאו הקדוש ברוך הוא כהן גדול, ואמר לו 'ומן המקדש לא יצא', ואכל מותריו של הקב"ה, שנאמר 'והנותרת מן המנחה' (שמו"ר לז, ג).

* * *

גור אריה יהודה מטרף בני עליה, כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו (מט, ט)

נכפל כאן דימוי האריה, ונראה שיש כאן שני חלקים, תחילה 'גור אריה' אשר עולה מטרף, כלומר

שותפות במלחמה בעשיו, כמבואר בתוס' (גיטין נה: ד"ה ביהודה) שכתבו - 'בירושלמי בראשונה גזרו גזירה על יהודה לפי שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג עשיו דכתיב (בראשית מט) 'דך בעורף אויביך', ותניא נמי בספרי 'ידיו רב לו' בשעה שהרג את עשיו, ובסוף פ"ק דסוטה (ג). דאמר חושים בן דן שקל קולפא ומחייא ארישיה דעשיו ונתרו עיניה ונפלו אכרעיה דיעקב, שמא לא מת באותה הכאה עד שעמד עליו יהודה והרגו'.

* * *

כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, וזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך אותם, איש אשר כברכתו ברך אותם (מט, כח)

וכתב רש"י - 'ברך אותם - לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו, מה תלמוד לומר ברך אותם, לפי שנתן ליהודה גבורתו של אריה, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של איל, יכול שלא כללן בכל הברכות, תלמוד לומר ברך אותם'.

והדברים צריכים תלמוד רב, כי אם אכן בסופו של דבר ניתנו כל הברכות לכולם, במה אפוא נתייחד כל אחד ואחד ומה תועלת ישנה בברכה שניתנה בתחילה במיוחד לו.

ועיין 'גור אריה' למהר"ל שכתב - 'אינו רוצה לומר שכולם שוים בברכתם, דאם כן 'לא יסור שבט מיהודה' יהיה שייך אצל כל אחד ואחד וזה לא יתכן, וכן כל הברכות, אלא כי מה שיש ביהודה גבורת ארי ולבנימין זאב - בדבר מה ממנו יהיו שוים שיהיה לראובן קצת דמיון אל ארי, אבל לא ארי גמור, אבל העיקר הוא באותו שבט שנתברך באותה הברכה, רק שכולל כולם יחד בדבר מה מן הברכות יהיו כולם שוים'.

וביאור הדברים, כי בוודאי כל ברכה שניתנה לכל שבט, זו היא אכן הברכה המיוחדת לו, ובמעלה זו יתבטא עיקר יחודו ועניינו, אלא שהוסיף יעקב לברכם בכלליות, דהיינו שלא יהיה אף אחד מהם משולל משאר המעלות שלא נתברך בהם בעיקר עניינו, אלא כל מעלה שניחן בה אחד מהשבטים באופן מיוחד, הרי שעל כל פנים במידה מסויימת יהא גם לכולם חלק בה, על מנת שלא יהיו מחוסרים משלימותם, ועוד כי אלמלא כן לא היה קשר נכון

שהוא בעל תכונת גור אריה הנלחם באויבי ישראל. אולם לאחר מכן זוכה למנוחה ואז הוא 'כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו', והיינו אריה בוגר שאינו צריך ללחום אלא יש לו הוד מלכות, ובעצם רביצתו נרתעים כל אויביו, וזוכה למנוחה ושלווה בארצו.

ורמז בזה יעקב לדוד ולשלמה, כי דוד היה 'גור אריה' העולה מטרף, דהיינו נלחם באויבי ישראל, וכמו שכתוב - 'והאלוקים אמר לי לא תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה ודמים שפכת' (דברי הימים א' כח, ג). אולם שלמה היה 'כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו'. וכמו שנאמר שם בהמשך - 'הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה, והניחותי לו מכל אויביו מסביב, כי שלמה יהיה שמו, ושלווה ושקט אתן על ישראל בימיו' (שם כב, ט).

והנה מצינו ששבט נוסף נתברך ב'גור אריה', והיינו שבט דן בברכת משה - 'דן גור אריה, יזנק מן הבשן' (דברים לג, כב), ועל פי האמור יתבאר כי זה שהיה מקביל דן ליהודה היינו רק בחלק 'גור אריה' כלומר במה שנלחמו באויבי ישראל, שהרי שמשון נלחם בפלשתים, כדוד שנלחם בפלשתים. וזה כעין ברכתו של יעקב 'היה דן נחש על דרך', דהיינו כנחש אשר נלחם בשונאיו ואין לו מלכות. ועיין במדרש - 'גור אריה יהודה, מלמד שנתן לו גבורה של ארי, וחוצפה של גוריו' (ב"ר צח, ז). אמנם הענין של 'כרע רבץ כאריה' המולך ברוב הוד ותפארת, זה נאמר רק ביהודה.

והגרא"א ('אדרת אליהו' דברים שם) כתב הטעם שנמשלו שניהם ב'גור אריה', כיון ששני שבטים אלו היו על הגבולות, יהודה מצד אחד ודן מהצד השני, על כן ניתן בהם גבורת ארי לעמוד מול האויבים שעל הספר. [ועיין ב'ספרי' - 'כלביא שכן, מלמד שהוא סומך לספר שכל מי שהוא סומך לספר נמשל לאריות' (פרשת וזאת הברכה פסיקא שנה)].

וכן בדגלי המחנות שבמדבר, יהודה היה הראשון ודן היה מאסף לכל המחנות, ועיין ברבינו בחיי 'כלי יקר' (במדבר כ, א) שעל כן היו שני שבטים אלו נמשלים ב'גור אריה', כי עיקר המלחמה היא פנים ואחור. [וכן היו שני שבטים אלו המרובים ביותר באוכלוסין במנין ישראל שבמדבר].

ומצינו ששני שבטים גורי אריות אלו, יש להם גם

ושיתוף אמיתי בין האחים, כי בהעדר תכונות משותפות היו מחוסרים מאחדותם כגוי אחד.

הנה כי כן, תכלית שלמות הברכה מתקיימת דווקא בהתמזגות 'קהל גויים' לכלל 'גוי אחד', כאשר כל אחד ואחד בולט במעלתו המיוחדת, אך מאידך אינו משולל ממעלות שאר אחיו.

יש בזה גם לימוד מוסרי בדרכי החיים והעבודה עבור כל אדם השואף לשלימות, כי הגם שכל אחד מיוחד במעלותיו ותכונות נפשו, וכשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות, וכל איש ואיש יחודו וסגולתו עמו - מכל מקום אין ראוי לאדם השוקד על

השלמת נפשו, להסתפק במועט שבידו, להצטמצם רק בצדדי תכונותיו החזקים בנפשו ולהניח את שאר המעלות שיהיו מופקעות מידו כליל, אלא לעולם יתאמץ אדם להשלים קומתו ולהכביר מעלות על מעלותיו, עד שלא ייתיר שום מעלה ומידה נכונה שאין לו חלק ונחלה בה. והדברים אמורים אף בתחומים שבאמת אין בכוחו להשיגם במלואם, הרי שעל כל פנים תהא לו זיקה כלשהי אליהם ולא יהיה משולל מהם לחלוטין, כי בהיות האדם מופקע לגמרי ממעלה נכונה אחת או תחום נכבד מסויים - מהוה הדבר חסרון מהותי בשלימותו, ותן לחכם ויחכם עוד.

היכל השבת

אל ההרים אשא עיני כהלל וכשמאי

שמים נבראו תחילה או ארץ נבראת תחילה

דהנה איתא בגמרא - 'תנו רבנן בית שמאי אומרים שמים נבראו תחילה ואחר כך נבראת הארץ, שנאמר 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', ובית הלל אומרים ארץ נבראת תחילה ואחר כך שמים, שנאמר 'ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים', אמר להם בית הלל לבית שמאי לדבריהם אדם בונה עלייה ואחר כך בונה בית, שנאמר 'הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה', אמרו להם בית שמאי לבית הלל לדבריהם אדם עושה שרפרף ואחר כך עושה כסא, שנאמר 'כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי', וחכמים אומרים זה וזה כאחת נבראו, שנאמר 'אף ידי יסדה ארץ וימיני טיפחה שמים, קורא אני אליהם יעמדו יחדיו' (הגיגה יב).

ונראה בביאור הגמרא, דשורש פלוגתתן הוא מהו עיקר בנין העולם, דלבית הלל העיקר הוא הארץ שהוא הבית, ואחר כך נבראו השמים שהם העליה. דלבית הלל השקפתו על הבריאה שהיא נבראה עבור הנבראים שמקומם בארץ, וגם נברא מקום לה' מעליהן שהוא השמים. אבל לבית שמאי עיקר בנין העולם הוא השמים שהוא כסא לכבוד ה',

יסוד פלוגתת בית שמאי ובית הלל

בגמרא - 'תניא אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מידה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים, שנאמר ברוך ה' יום יום, תניא נמי הכי בית שמאי אומרים מחד בשביך לשבתך, ובית הלל אומרים ברוך ה' יום יום' (ביצה יז).

מאמר זה אומר דרשני וטעון ביאור, במה נחלקו כאן שמאי והלל ומה שורש דרכיהם השונים בזה, ומה המשמעות 'שכל מעשיו לשם שמים', וכי שמאי הזקן שאכל כל ימיו לכבוד שבת לא היו 'כל מעשיו לשם שמים'. ועיין רש"י שם שפירש 'לשם שמים - בוטח שתזדמן לו נאה לשבת', ועדיין אינו מבואר בזה טעם פלוגתתם, דאטו שמאי טעמו משום שלא היה בוטח שיזמין לו ה' מזונותיו יום יום, וכי נחלקו כאן בגדרי מידת הבטחון.

הנראה כי פלוגתא זו היא שורש גדול בכללות ההשקפה, והוא מפתח ליסודות מחלוקת בית שמאי ובית הלל בהרבה מקומות בש"ס.

והארץ הוא רק כעזר וסייעתא לזה, דוגמת שרפרף והדום רגליו.

והיינו שנחלקו 'אבות העולם' (משנה עדיית פ"א משנה ד, ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) בית שמאי ובית הלל בשורשי כלל השקפתינו על המציאות כולה.

שלפי שיטת בית שמאי עיקר מבטינו על העולם הוא שנברא עבור הקב"ה, ולכן 'שמים נבראו תחילה'. כענין שאמרו בפרקי אבות - 'כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו, שנאמר, (ישעיה מג, ז), כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצרתי אף עשיתי' (פרק ו משנה יב). וכלשון הברכה 'שהכל ברא לכבודו', ואף הארץ אינו אלא עבור השמים, כלומר כדי שיהיה מתפשט כבוד ה' על הארץ, שהנבראים יכירו במלכותו ויעבדו אותו ויכבדוהו.

ואילו לבית הלל עיקר מבטינו על העולם הוא שהקב"ה עשאו עבור הנבראים, ולכן 'ארץ נבראה תחילה', וכענין הכתוב 'לרוקע הארץ על המים כי לעולם חסדו' וכו', והוא רצון ה' ממידת חסדו לעשות בריאה עבור הנבראים, וכלשון שתיקנו בתפילה 'גומל חסדים טובים וקונה הכל', כלומר שברא הקב"ה הכל משום שהוא גומל חסדים טובים, ואף השמים נברא עבור הארץ כלומר כדי שייגעו הנבראים לרוממות ולתכלית עליונה לעבוד את ה'. ולדעת בית הלל עצם הדבר שהאדם חי בצורה נכונה בתוך העולם, וזוכה לעבוד את ה' הוא שלימות צורת קיום רצון ה'.

ובוודאי שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל על יסוד עצם הדברים, אם נברא העולם רק עבור הקב"ה או שנברא רק עבור הנבראים, שהרי המקראות מסייעים לזה ולזה, ולא נחלקו רק מה עיקר מבטינו בזה.

עולת ראייה עדיף או שלמי חגיגה עדיף

וכדוגמא אחת יבואר בזה מחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנה ריש חגיגה - 'בית שמאי אומרים הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף ובית הלל אומרים הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף'. ובגמרא אמרו בטעמא דב"ש וב"ה כמה ילפותות, ובסברת הדבר אמרו 'הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף שהראייה עולה כולה לגבוה מה שאין

כן בחגיגה וכו', ובטעמא דבית הלל דס"ל הראייה מעה כסף וחגיגה שתי כסף, אמרו בגמרא 'ובית הלל מאי טעמא לא אמרי כבית שמאי, דקא אמרת ראייה עדיפא דעולה כולה לגבוה, אדרבה חגיגה עדיפא דאיית בה שתי אכילות' - (מזבח ואדם - רש"י).

הרי דלבית שמאי מה שהוא כולו לגבוה הוא טעם להעדיף את קרבן הראייה שיהיה שתי כסף, ואילו לבית הלל אדרבה חגיגה עדיפא שיש בה שתי אכילות לגבוה ולאדם.

מהות העולה והשלמים

והנה יסוד קרבן עולה הוא בעקידת יצחק שהעלה אברהם את האיל תחת בנו, כלומר שבהבאת קרבן עולה מבטא האדם רצון וחפץ להביא את כל מציאותו עולה כליל לה', אלא מכיון שאין הקב"ה חפץ שימית האדם את עצמו, לכן מביא קרבן חלף עצמו, ועכ"פ יסוד הקרבן הוא ביטול והתמסרות מוחלטת לה', ולכן יש השתחווה בעת הבאת עולת ראייה, וכנוסח התפילה 'ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך', כי הוא פנימיות כוונת עולת ראייה, שבא להכניע עצמו להקב"ה ולהתבטל אליו בביטול גמור, ואת זאת מבטא האדם על ידי השתחווה.

לעומת זאת קרבן שלמים הוא קרבן של ידידות וקירבה אל ה', זבח שיש בו סעודה של אכילת מזבח ואכילת בעלים, ובוה מתבטא הקשר והידידות שיש לישראל עם הקב"ה. ובגמרא - 'וזבחת שלמים ואכלת שם' עבד שרבו מצפה לאכול על שולחנו וכו' (חגיגה ד:), כלומר שהמקריב עורך זבח סעודה לשמחה, ומזמין את הקב"ה לבוא להשתתף בסעודה, שהיא כביכול סעודת ידידות עם ה'.

זה הטעם שהנכרי אינו יכול להקריב שלמים (עיי' זבחים קטז. מנחות עג: רמב"ם מעשה הקרבנות פ"ג ה"א), כי מה לו ולקשר ידידות עם הקב"ה. ואמנם רשאי הוא להקריב עולה כליל לה', כי ה' הוא אלוקי כל הארץ, ובכל מקום מוקטר מוגש מנחה ועולה לשמו, אבל קרבן שלמים אין לגוי בזה כל שייכות, כי אין לו ידידות עם ה'. וכמו שכתב במהר"ל - 'ובני נח יכולים להביא עולה אל השי"ת שלא היה הבשר נאכל כלל כי אין להם שום שיתוף עם השי"ת, אבל שלמים הבשר נאכל לבעלים ויש בזה שיתוף עם השי"ת, ובשביל כך נקראו שלמים שיש כאן שלום

לגבוה שלום למזבח שלום לבעלים, ואין לבני נח דבר זה שאין להם שיתוף' (חידושי אגדות זבחים קטז).

בית שמאי ובית הלל לשיטתם

והנה בית שמאי מעדיפים את עולת הראיה על שלמי החגיגה, כי לדעתם צריך האדם לתת רוב ועיקר חילו לחלק זה של הכנעה וביטול גמור לה'. אבל לבית הלל מצות החג היא לתת יותר דמים בדמי שלמי החגיגה מאשר לדמי עולת הראיה, משום שיש בחגיגה שני אכילות, אכילת מזבח ואכילת אדם, והיינו שיש בה המעלה הגדולה של אכילת שניהם שמורה על הידידות והאהבה שיש לישראל אצל הקב"ה. ובזה צריך היהודי להשקיע רוב חילו לבטא עוצם עוז ידידות ודביקות שיש לישראל אצל ה'.

ונמצא שבית שמאי ובית הלל לשיטתם קאזלי, שלבית שמאי השמים נבראו תחילה, משום שעיקר תכלית הבריאה היא כבוד ה' אשר עולה ממנה, ועל כן עיקר העבודה נתונה לביטול ולהכנעה לכבוד ה'. אבל לבית הלל שהארץ נבראה תחילה משום שעיקר תכלית הבריאה היא שרצון ה' להיטיב בחסדו לנבראים, וגם עבודת ה' ניתנה לבריות לצרכם שיגיעו לרוממות ולזכות, ומשום כך עיקר העבודה במועדים נתונה לבטא את הידידות שיש לנו אצל הקב"ה.

מחלוקת שמאי והלל בהכנת המאכלים לשבת

ובזה נחזור לעניינינו, דיש לבאר שמשורש עמוק זה נובע מחלוקת שמאי הזקן והלל הזקן בהנהגת לקיחת מאכלם בכל יום, כי הנה שבת הוא יום ה', יום שהוא כולו כליל לה'. ומשום כך היה שמאי הזקן אוכל כל ימיו לכבוד שבת, כי אכילת שבת קודש הוא כולו לה', ולכן לא היה קונה מאכלו כי אם לשבת, אלא שכשמצא בהמה נאה הימנה, היה אוכל את הראשונה שנחשב שנשארה ממאכלי שבת.

ברם, הלל, "מידה אחרת היתה לו", כלומר שלא חלק על המעלה שישנה בהנהגת שמאי, אלא היתה לו מידה אחרת, כלומר דרך אחרת בהנהגתו - 'שכל מעשיו לשם שמים', דכתיב 'ברוך ה' יום יום'. והיינו ששיטת הלל שיש דרך של אכילה בקדושה גם בלי אכילת שירי שבת, כי גם אכילת החול עצמה היא רצון ה' בטובו וחסדו, וכשאוכל בכוונה זו, אזי אכילתו בחינת שלמים, שלמרות שאינו כליל לה' יש בו קדושה, שאכילת האדם עצמה היא כביכול

כאכילת קודש, כי זה רצון ה' וכוונת הבריאה, ואזיל בזה לשיטתו ש'ארץ נבראה תחילה', שרצון ה' מתקיים כאשר הנבראים מקבלים ממנו את עולמו. [ועיין אור החיים פרשת כי תצא (דברים כא, י) 'ושבית שבו - מצוה כדי שלא יראה כמזולזל במתנת מלך'].

וכלשונו של רבי צדוק הכהן מלובלין - 'ועל ידי זה נחשב האכילה כקרבן וחשוב עוד יותר וכו' כי היכל ה' ומזבח ה' המה, ועדיפי ממצוה אבנים הגשמיים, ואמנם לזה צריך שלימות הכוונה לשם שמים, שלא יאכל לתאוותו, רק לפי שהשם יתברך קבע כן בבריאה דקיום חיות הוא על ידי מאכל, על כן זהו רצונו וכדרך שאמרו פ"ק דחולין (דף ז.) 'אני הולך לעשות רצון קוני', על הלוך הטבעי של הנהר, כיון שקבע השם יתברך הטבע כך, זהו רצונו. (ספר מחשבות חרוץ פרק ט ד"ה ושם, ועיין עוד בספר דובר צדק את ד' ובספר צדקת הצדיק אות קעג). [ועיין מה שהרחבנו בזה בספר 'בן מלך - חכמה ומוסר' שער ב מאמר יא].

וזו היתה דרך הנהגתו של הלל הזקן 'שכל מעשיו לשם שמים', שגם אכילת חול כשהיא לשם שמים כולה קודש, והיינו 'ארץ נבראה תחילה', כלומר שזה רצון ה' שיהיה מציאות של ארץ, וכל הנבראים יעשו פעולתם, וזהו רצון ה' 'אני הולך לעשות רצון קוני'.

ואילו שמאי הזקן סבירא ליה, שכל עבודת ה' שיש בעסקי ימות החול הוא רק במה שהם מכינים לשבת, שזה מטרת ששת הימים להיות מכינים לשבת, אולם שיטת הלל שיש תפקיד גם לימות החול עצמם להיות כל מעשיהם לשם שמים.

גם לדעת הלל חייב להכין בהמה נאה לשבת

ומה שפירש רש"י 'לשם שמים, בוטח שתזדמן לו נאה לשבת', נראה שרש"י בדבריו לא בא לפרש מילת 'כל מעשיו לשם שמים', אלא בא בפירושו לתרץ שיטת הלל, שלמרות שיש מטרה נעלית גם בעסקי שאר הימים, אך הרי מחוייב לדאוג לשבת, ועל זה כתב רש"י דבר נוסף, שהיה בוטח שתזדמן לו נאה לשבת, כי מה שזימנו לפניו בהמה נאה ביום ראשון, הרי זה עבור יום ראשון, כי לא רק עבור שבת נעשה הכל, ובוודאי יזמנו לו בהמה נאה ממנה לשבת. וכדרך הבוטחים האוחזים במידת הבטחון, שכן ראוי לבטוח בה' ש'זימנו לו כל צרכי בעתם.

יש ליישב דאף הלל מודה כשנראה לפי דרך הטבע שלא ימצא אחרת], ומסתברא דביום שישי גם הלל מודה שצריך לקחת את הבהמה הנאה לשבת ולא לבו ביום, ורק אם ימצא בהמה אחרת נאה הימנה יהיה נוטל את הראשונה לאותו יום כי יום השישי הוא וודאי עשוי להכין צרכי שבת, וכדכתיב 'והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו'.

אכן זה פשוט, שאם רואה האדם שבדרכו של עולם אם יאכל עתה את הבהמה, לא יהיה לו לשבת וודאי שצריך לשמור אותה לשבת. ולא נהג כן הלל אלא באופן הרגיל, שבדרכו של עולם ימצאו עוד בהמות נאות, [ועיין רמב"ן על הפסוק זכור את יום השבת, דאיתא במכילתא שאם ראית חפץ נאה הוי אומר זו לשבת וכתב שהוא כשיטת שמאי, ועפי"ז

הכמה ומוסר

עמודי היהודי - עבודה מיראה ועבודה מאהבה

לשמוע בקול ה' ובהכרת עצם מעלת הטוב והאמת, כמו שכתב שם הרמב"ם - 'העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר בעולם, ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה'. אלא שיחד עם זה צריך תמיד לזכור הבחינה היסודית של שכר ועונש, וכדאיתא בחז"ל - 'עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע כי אתה אוהב, ואין אוהב שונא. עשה מיראה שאם באת לבעוט, דע שאתה ירא ואין ירא מבעט' (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה).

שלימות העבודה בשני היסודות

מעלת הקיום מתוך ידיעת השכר והעונש אינה רק עבור זמני החולשה, אלא עצם שלימות העבודה היא כאשר היא עומדת ומבוססת על שני היסודות. ובשניהם יש ביטויים מיוחדים של הכרה במלכות ה' עלינו. כי בעשיית הטוב ומניעת הרע מחמת ציווי ה' ועצם האמת, הרי הוא מקיים גזירת מלך, ומכניע עצמו למלכות ה'. ומאידך כאשר עבודתו משולבת עם ההכרה בשכר ועונש, הרי הוא חי בזה עם האמת, והוא מכיר בכך במלכות ה' מצד השגחתו יתברך ומודה בהנהגתו ושלטונו על הנבראים, ומכיר בטובתו של הקב"ה המשלם שכר טוב ליראיו. וגם נוסך בו עידוד ונחת רוח מהשכר המיועד לו.

שני הדרכים הללו הם תמצית תוכנם של פרשיות שמע והיה אם שמוע, בפרשת שמע מדובר על הליכה בדרכי ה' מאהבה, מחמת עצם חשיבות הדברים ככדי לקיים את רצונו יתברך, מתוך התבוננות באחדות ה'

להתחזק בשני עמודי הקיום - אהבה ויראה

היהודי צריך להעמיד בכל עת את עצמו בתפקידו על שני עמודים, שני יסודות שכאשר יאחזו בשניהם ויחדיו יהיו תמים, יעמידו אותו על המצב הנכון והנאות, ויחזיקו אותו בשמירת התורה והמצוות על כל פרטיהם ודקדוקיהם.

מצד אחד עצם מעלת הדברים ועוצם חיובם, בגין השמיעה בקול ה', ההליכה בדרכיו ועשיית רצונו, וכן מצד עצם חביבות הטוב ושנאת הרע, שהרי הדברים בעצמם די בהם לחייב את האדם ולעוררו לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל. אך במקביל לכך מוטל על האדם לבסס את דרכו גם על ההתבוננות בשכר ועונש, לזכור כי על עשיית הטוב יזכה לגמול, ושכרו מובטח, ולעומת זאת הרשע לא ימלט מענשו.

והנה המעמיד את כל בניין עבודתו וקיום התורה רק על עמוד הגמול, כתב עליו הרמב"ם - 'זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרכב דעתן ויעבדו מאהבה' (הלכות תשובה פרק י"א). אולם גם הגדולים והחכמים חייבים להתבסס גם על יסוד זה של שכר ועונש, שהרי אין כל העיתים שוות אצל האדם, ויראת העונש תהיה לאדם מעוז ומגן לכל ימות לעולם.

עבודה מאהבה - המעלה החשובה

אמנם הדרך הרוממה היא שיעמיד האדם עצמו על הדרגה הגבוהה, ועיקר מחשבתו ודרכו תהא

יתברך אפילו אם היה דבר זה באפשרותינו, ואדרבה שמחים אנו בהיות הקב"ה שולח מבטו אלינו, וזכות הוא לנו שמשגיח ומפקח עלינו.

האדם שנברא בצלם ובדמות יש בקרבו ובעצם נפשו מוסר ומצפון ושאיפה לאמת, שהם מדריכים את האדם לצדק ויושר וטוב, וזה עצמו השורש והיסוד שדי בו לחייב את האדם להיות משועבד לה' לשמוע בקולו ולעשות רצונו. והשכר והעונש הוא רק דבר נוסף וחזוק, וביסודו היינו משום שכן ראוי שיהיה האדם נגמל כפי מעשיו שכך נאה וכך יאה.

זה פשוט כי אצל הצדיקים כל הפסד וצער שישנו בעולם, אין נחשב מאומה בערכו לעומת חפצם לעשות רצון קונם וללכת בדרך הטוב והישר. ואדרבה, הצדיקים היו מאושרים אילו היה להם הזדמנות להפסיד ולוותר משלהם עבור הקב"ה, אלא שלאמיתו של דבר אין מציאות כזו, כיון שלעולם אין מפסידים מהליכה אחר ה'.

האדם זקוק לשני הדרכים

אכן שני העניינים צריכים להאדם, כי גם לבן עליה יש זמנים של ירידה וחולשה שבהם אין מאיר לו בבהירות תוקף החוב לקיים את חובתו בעולמו, ואז תומך רגליו בחשבון שגם משום הדאגה לטובת עצמו, כדאי לו לחוס על נפשו ולהיזהר בדרכיו. ויתבונן בהשגחת ה' שאי אפשר להסתתר ממנו ולא יתכן להתחמק ממשפטו ודינו.

ומאיך יש לפעמים שההנאה מסמאת את עיניו ומשחדת את לבו ומטשטשת את חושיו עד כדי טמטום מלראות את ההפסד מן החטא ואת הרווח מהמצוה, ואז עליו להתחזק בהתבוננות בעצם חשיבות ורוממות הטוב וברצון לציית ולשמוע בקול ה' אשר עבורם כדאי להבליג על הקושי ולוותר על הכל, גם אם נדמה לו עתה שמפסיד מחמת זאת הפסד גמור.

סוף דבר, על האדם להתהלך בדרך תמים עם שני הידיעות הללו, המשלימים זה את זה ומתוך שניהם יחדיו ישתמר מעוון ולא יסור מחוקות ה' ויתקדם בדרך הסלולה במעלות הצדיקים ההולכים לפני האלוקים - כי זה כל האדם.

ברוממותו ובקדושתו. לעומת זאת פרשת והיה אם שמוע, היא פרשת שכר ועונש. ופעמיים בכל יום מצווה כל איש ישראל לשננם בפיו, ולבסס את דרכו על שני פרשיות אלו, גם פרשת שמע, מצד אהבת ה', וגם פרשת והיה אם שמוע מצד השכר והעונש.

מוסר הנביאים מצד שכר ועונש - הצדיק לא יפסיד

מוסרי הנביאים באים הרבה פעמים בסגנון של התבוננות ומחשבה בעניין זה של שכר ועונש בהנהגת ה' והשגחתו בכל, דהיינו שאי אפשר להרוויח מלעבור את פי ה', ולעולם אין מפסידים מעשיית הישר והטוב בעיני ה'. והרי אין דבר נסתר מנגד עיניו יתברך, וכפי שכתוב - 'כי עיניו על דרכי איש, וכל צעדיו יראה' (איוב לד, כא). ויש דין ויש דיין, כי ה' מנהל עולמו במשפט - 'כי את כל מעשה, האלוקים יביא במשפט על כל נעלם' (קהלת יב, יד). ובסופו של דבר הרווח שמדמה האדם להשיג בהליכה נגד רצון ה' לעולם לא ישיגנו, או שכנגדו יפסיד כפל כפליים. אם בעולם הזה ואם בגמול העוה"ב. שכל אלו מעוררים את האדם לבוא חשבון שגם מחמת הכדאיות, ייטב לו אם יזהר בכל דרכיו ולא יתעלם מחובותיו.

ובדרך זה מצינו הרבה בספרי היראה וכן בפסוקי הנביאים והכתובים, שבל יתעוררו פקפוקים בלב האדם בראותו את הצלחת הרשעים, כי בסוף תאבד דרכם, והצדיקים ינחלו אך טוב. וכדכתב - 'אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה. כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולון' (תהילים לו, א). 'יראו את ה' קדושי כי אין מחסור ליראיו וגו' ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב' (שם לד, ט).

לפי האמת - חיוב העבודה והציות גם אם היה הפסד בגין זה

אמנם יש לזכור כי קיום רצון ה', עשיית הטוב והימנעות מרע, צריך להיות מושרש אצל האדם לקיימה גם לולי היה מובטח שלא יפסיד מכך. וגם אם היינו מפסידים כתוצאה מהשמיעה בקול ה', בכל זאת היינו שומעים בקולו ועושים רצונו, והרי זה וודאי שהאדם צריך להיות מוכן ללכת בדרך הישר אפילו אם הדבר עולה לו ביוקר ובקושי.

ובוודאי חלילה לנו מהיסתר ומהיחבא ממנו

חשון תשפ"ג

הזדעה חשובה

עם הופעתו בשעה טובה של הכרך החדש ספר

דברים חלק א'

וקטלוג אוצר קלטות בן מלך

בימים אלו הופצו הספרים

בין בתי המדרש לעיון הלומדים ומבקשי ה'

'בן מלך' - להבין ולהשכיל לשימוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות

כמו כן ניתן להצטרף לקבלת עכון "אוצרות בן מלך" שיוצא לאור מידי שבוע בכתובת המייל: mechonbenmelech@gmail.com

המעוניינים לתרום את הוצאות הגיליון לזיכוי הרבים, נא לפנות ל-054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com